

Pénzváltó Nikolett:¹ Török akadály a svéd és finn NATO-csatlakozás előtt²

Vezetői összefoglaló

- Svédország és Finnország NATO-csatlakozásának apropóján ismét a felszínre kerültek a terrorizmus eltérő értelmezéséből fakadó elmentések Törökország és nyugati szövetségesei között.
- Ankara jelezte, hogy csak feltételekkel támogatja a két északi ország csatlakozását. A török követelések között két központi elem rajzolódott ki: szigorúbb terrorizmus elleni fellépés, valamint a Törökországgal szembeni fegyverexport-tilalom megszüntetése.
- Június 28-án a három állam memorandumot írt alá, amelyben reagáltak a török aggályokra. A csatlakozási tárgyalások így megkezdődhettek. Ankara azonban még mindig megakaszthatja a folyamatot, hiszen a csatlakozási jegyzőkönyvet mind a harminc tagállamnak ratifikálnia kell. A török elnök jelezte, hogy erre török részről csak akkor kerül sor, ha a két állam „betartja az ígéreteit.”
- Törökország különösen egyes kurd csoportok, illetve Fethullah Gülenhez köthető személyek ott tartózkodását és támogatását kifogásolja, akikre a kiterjesztő török terrorizmus értelmezés terroristákként tekint.
- A török biztonsági igények számos esetben legitimek. Ugyanakkor a másik oldalról az emberi jogok sérülését féltő nyugati aggályok is érthetőek.
- A kurd kérdés/terrorkérdés várhatóan a jövőben is hasonló feszültségeket fog okozni a NATO-n belül.

2022. május 18-án Svédország és Finnország hivatalosan benyújtotta csatlakozási kérelmét a NATO-hoz. Törökország azonban jelezte, hogy csak feltételekkel támogatja a két észak-európai állam felvételét a Szövetségbe. A török követelések között két központi elem rajzolódott ki: szigorúbb terrorizmus elleni fellépés, valamint a Törökországgal szembeni fegyverexport-tilalom megszüntetése. Június 28-án, a madridi NATO-csúcstalálkozó első napján végül megállapodás született a három állam között, amelynek eredményeként Ankara a csatlakozási tárgyalások megindítása mellett szavazott. A két új tag felvétele az orosz-ukrán háború árnyékában gyors ütemben halad: július 4-én be is fejezték a csatlakozási tárgyalásokat, július 5-én pedig a tagállamok képviselői aláírták a csatlakozási jegyzőkönyvet. Törökország azonban elviekben még mindig megakaszthatja a folyamatot, hiszen a csatlakozási jegyzőkönyvet mind a harminc NATO-tagállamnak ratifikálnia kell. Recep Tayyip Erdoğan török elnök június 30-án úgy fogalmazott, Stockholmnak és Helsinkinek először „be kell tartania az ígéreteit”, különben a jegyzőkönyv nem fog eljutni a török parlamentig.³ A Török Nagy Nemzetgyűlés tervezetten október 1-ig nyári szüneten van. Emellett taktikai megfontolások is vezethetnek ahhoz, hogy Ankarában esetleg nem sietnek majd a ratifikációval.

A tanulmány bemutatja a Törökország és Svédország, illetve kisebb részben Finnország közötti konfliktus okait. Emellett a terrorizmus Törökország és nyugati szövetségesei általi eltérő értelmezését és az ebből fakadó feszültségeket helyezi a középpontba.⁴ Az elemzés arra is rámutat, hogy a kurd kérdés/terrorkérdés várhatóan a jövőben is hasonló problémákat fog okozni a NATO-n belül különböző ügyek kapcsán, amennyiben nem közelednek a percepciók és/vagy álláspontok.

¹ Pénzváltó Nikolett (penzvalto.nikolett@uni-nke.hu) az NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézetének külső munkatársa, a Migrációkutató Intézet kutatási vezetője.

² A tanulmány a TKP2021-NVA-16 azonosítószámú NKE HHK pályázat „Alkalmazott katonai műszaki-, had-, és társadalomtudományi kutatások a nemzetvédelem, nemzetbiztonság területén a Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon” támogatásával készült.

³ A hasonló szerződéseket Törökországban technikailag a köztársasági elnöknek kell a házelnök elé terjeszteni.

⁴ Törökország és a NATO kapcsolatáról, a kapcsolat történetéről, a két fél egymás számára betöltött jelentőségéről korábban már több tanulmányban írtam. Lásd mindenekelőtt: PÉNZVÁLTÓ Nikolett: Törökország és a NATO viszonya 1991-től napjainkig – feszültséganalógiák. *Nemzet és Biztonság*, 2018/3. 106–126.; PÉNZVÁLTÓ Nikolett: Törökország és a NATO. In: SZENES Zoltán szerk.: *A mai NATO*. Zrínyi Kiadó, 2021. 87–108.

Terrorizmus

Ki a terrorista? A török értelmezés

A török terrorizmus elleni törvényt⁵ 1991-ben, vagyis több mint tíz évvel az Igazság és Fejlődés Pártja (AKP) hatalomra kerülése előtt fogadták el. Azóta – döntően az EU-csatlakozási folyamat részeként – több alkalommal is módosították, a jogszabállyal kapcsolatos nemzetközi kritikák azonban nem szűntek meg. A törvény legkifogásoltabb eleme, hogy túlságosan tágan értelmezi a „terrorcselekmény” és a „terrorcselekmény elkövetői” kifejezéseket, ami a szólás- és sajtószabadság indokolatlan mértékű korlátozásához, az alapjogok sérelméhez vezet(het). Terrorizmusnak számít például minden olyan cselekedet, amelynek célja a Török Köztársaság alkotmányban meghatározott (politikai, jogi, társadalmi, gazdasági és szekuláris) jellegének megváltoztatása, az állam oszthatatlan (területi, nemzeti) egységének megkárosítása, illetve az államhatalom meggyengítése vagy megragadása. Emellett külön szabályozás vonatkozik a terrorizmus pártolóira. Az egyik leggyakoribb vád a szintén tágan értelmezett „terrorizmuspárti propaganda” folytatása.

Amikor az elmúlt években Ankarában terrorizmusról beszéltek, leggyakrabban két csoportot értettek alatta: a FETÖ-t és a PKK-t. Elsősorban ezekhez kötődő személyek kiadását várja Törökország most Svédországról és Finnországtól is. Fethullah Gülen török hitszónok *Hizmet* (Szolgálat) vagy *Cemaat* (Közösség) nevű mozgalmát a török állami szervek 2016. május 31-én nevezték át Fethullahista Terrorszervezetre, röviden FETÖ-re. Nem sokkal később a FETÖ-t vádolták meg a 2016. júliusi, 251 ember életét követelő törökországi puccskísérlet elkövetésével. Gülen sokáig jó kapcsolatot ápolt Erdoğannal, 2013-ban azonban hatalmi harc kezdődött közöttük.⁶ A Gülen-mozgalom számos intézményt, elsősorban iskolákat, alapítványokat tart fenn világszerte. A puccskísérletet követően Ankara a FETÖ-höz kötődő személyek kiadását, illetve intézmények bezárását kérte számos államtól, ennek azonban kevesen tettek eleget. A török igazságügyi miniszter szerint a puccskísérlet óta 110 országnak összesen 1 133 kiadati kérelmet nyújtottak be, ebből 3 kérelemnek tettek eleget.⁷ Ezen felül 28 országból további 121 embert deportáltak és szállítottak Törökországba.⁸

A Kurdisztáni Munkaspárt (PKK) 1984 óta folytat fegyveres harcot Törökországban – különböző hangsúlyok mentén – a kurd függetlenségért, illetve a kurdok jogaiért.⁹ Ezekben a harcokban napjainkig több mint 40 ezer ember vesztette életét (ebből az elmúlt hét évben több mint 6 ezer, köztük több száz civil¹⁰). A PKK-t nemcsak Törökország, hanem 1997 óta az Egyesült Államok, 2002 óta pedig az Európai Unió is terrorszervezetként tartja számon. A legtöbb feszültséget Ankara és nyugati szövetségesei között az okozza, hogy míg Törökország a szíriai Demokratikus Unió Pártját (PYD) és a Népvédelmi Egységeket (YPG) a PKK fiókszervezetének tekinti, addig a legtöbb nyugati állam hivatalosan nem tartja ezeket a kurd csoportokat azonosnak a PKK-val. Esetenként azonban kitűnik az ellentmondás. 2018 februárjában például Daniel Coats, az Egyesült Államok nemzeti hírszerzési igazgatója a Szenátus hírszerzési bizottságának benyújtott írásos vallomásában úgy fogalmazott, az YPG a PKK szíriai milíciája.¹¹ Kétségtelen, hogy a PKK és a PYD között ideológiai hasonlóság, sok tekintetben azonosság van, valamint személyi átfedések is vannak a két szervezet között. A nyugati érv ugyanakkor az szokott lenni, hogy a PYD kényesen vigyáz arra, hogy ne kövessen el támadást Törökország területe ellen. A törököknek a másik oldalról abban is igazuk van, hogy nem lehet biztosítani azt, hogy a szíriai kurdoknak juttatott fegyverek nem kötnek ki a PKK kezén, és használják azokat török célpontok ellen. A kérdés mindenesetre nem egyszerű, és semmiképpen nem fekete vagy fehér. Az egyes kurd, illetve a „kurd ügyet” a zászlójukra tűző szervezetek és szereplők közötti átfedések sok esetben megnehezítik az európai hatóságok számára annak nyomon

⁵ [Terörle Mücadele Kanunu](#), [online], 1991. Forrás: mevzuat.gov.tr [2022. 07. 19.]

⁶ Bőveben lásd: EGERESI Zoltán – PÉNZVÁLTÓ Nikolett: [Az AKP útja az elnöki rendszerről szóló népszavazásig: rezsimépítés Törökországban \(2002–2017\)](#), [online], 2017. 05. 15. Forrás: SVKI [2022. 07. 19.]

⁷ Két embert Magyarország, egyet Algéria adott ki.

⁸ [Bakan Bozdağ darbe girişiminde yaşadıklarını ve FETÖ'yle mücadeleli AA'ya anlattı](#), [online], 2022. 07. 12. Forrás: aa.com.tr [2022. 07. 19.]

⁹ EGERESI Zoltán: [A PKK: marxista terrorszervezetből nemzetépítő gerillasereg? Pro Minoritate](#), 2012/2.

¹⁰ [Turkey's PKK Conflict: A Visual Explainer](#), [online], 2022. 07. Forrás: Crisis Group [2022. 07. 19.]

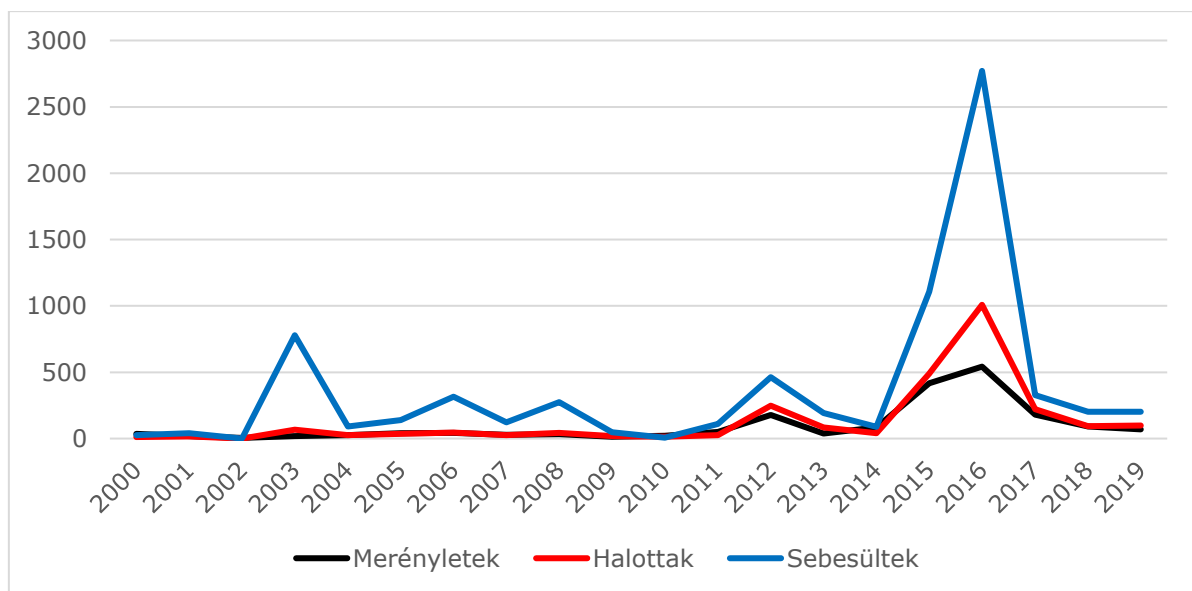
¹¹ Daniel R. COATS: [Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community](#), [online], 2018. 02. 13. Forrás: dni.gov [2022. 07. 19.]

követését, hogy hol ér véget a jogszerűen működő kurd csoportok támogatása, és hol kezdődik a terror-szervezetek, például a PKK támogatása.

A terrorizmus szempontjának Törökország szíriai katonai műveletei esetében is kiemelt szerepe volt.¹² Ankara többek között az 1998-ban aláírt adanei megállapodásra hivatkozott ezek megindításakor.¹³ Az egyezmény értelmében Damaszkusz nem engedi a PKK tagjainak, hogy belépjenek Szíriába, vagy tranzitországhként használják azt. A török érvelés szerint a jelenlegi szíriai kormány nem biztosítja a megállapodásban foglaltakat, ezért lépett fel Ankara katonai eszközökkel szíriai területeken. Irak esetében is születtek hasonló megállapodások. Bagdaddal 1983-ban kötött Ankara először biztonsági szerződést, amely engedélyezte a török katonáknak, hogy tíz kilométer mélyre behatoljanak Irakba a kurd gerillák üldözéséhez. Törökország másik gyakori hivatkozási alapja a határai mentén folytatott katonai műveletekre az ENSZ Alapokmány 51. cikke, vagyis az önvédelem, jelen esetben az Irakból és Szíriából beszivárgó „terroristákkal” szemben.

A FETÖ és a PKK mellett időnként különböző baloldali szervezetek neve is felmerül, mint például a török kommunista párt fegyveres szárnya, a Törökország Munkás és Paraszt Felszabadító Hadsereg, röviden TİKKO (*Türkiye İşçi ve Köylü Kurtuluş Ordusu*), valamint a Forradalmi Népi Felszabadítási Párt-Front, a DHKP-C (*Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi*). Utóbbi a PKK-hoz hasonlóan az Európai Unió és az Egyesült Államok is terrorszervezetként tartja számon. A DHKP-C 1978-ban alakult *Dev-Sol* néven. A marxista-leninista szervezet USA-ellenes is. 2013-ban például az Egyesült Államok ankarai nagykövetsége ellen követte el vállaltan öngyilkos merényletet, amelyben egy őr meghalt és többen megsebesültek.

A Kadir Has Egyetem 2021 október-novemberében készített felmérése alapján egy 10-es skálán a török állampolgárok 56,4%-a szerint legalább 8-as szintű fenyegetést jelent a FETÖ, 54,6%-a szerint pedig a PKK. Igaz, összességében a terrorizmus az elmúlt években háttérbe sorolódott az elsődleges fenyegetések listáján a török társadalom szemében: 2019-ben még a legtöbb török a terrorizmust látta a legfontosabb problémának (19,8%-uk), 2021-re azonban a terrorizmus a gazdasági problémák (22,7%), a menekültek (17,9%) és a Covid-19-járvány (15,8%) mögé szorult 7,2%-kal. További beszédes adat, hogy a megkérdezett törökök mindössze 36,8%-a értékelte sikeresként a török kormány terrorizmus elleni fellépését.¹⁴

1. számú ábra: A Törökországban elkövetett terrormerényletek száma, 2000–2019¹⁵

¹² EGERESI Zoltán: *Törökország Szíria-politikájának változása: a főbb dinamikák*, [online], 2020. 01. Forrás: KKI [2022. 07. 19.]

¹³ *Statement Made By İsmail Cem, Foreign Minister, On The Special Security Meeting Held Between Turkey and Syria*, [online], 1998. 10. 20. Forrás: mfa.gov.tr [2019. 07. 22.]

¹⁴ Mustafa AYDIN et al.: *Turkey Trends – 2021*, [online], 2022. Forrás: khas.edu.tr [2022. 07. 19.]

¹⁵ Adatok forrása: GTD. A 2016-os adatokban a puccskísérlet áldozatai is szerepelnek.

A török biztonsági igények számos esetben legitimek. Ugyanakkor a másik oldalról az emberi jogok sérülését féltő nyugati aggályok is érthetőek. A terrorizmus kiterjesztő értelmezését az elmúlt években nem egy alkalommal politikai célokra, a politikai ellenfelek eltávolítására és a kritikus hangok elhallgattatására használták fel Törökországban. Ezt támasztja alá az is, hogy 2015 és 2020 között közel 2 millió ember ellen indult vizsgálat a kis-ázsiai államban terrorizmussal kapcsolatos vádakkal, vagyis minden harmincadik nagykorú török állampolgár ellen.¹⁶ 2021-ben több mint 30 ezer ember ült börtönben terrorizmussal összefüggő bűncselekmények miatt Törökországban, ami az összes Európában terrorizmus miatt elítélt ember 95%-a. (A második helyen ezen a listán Oroszország áll 1026 rabbal, a harmadik Spanyolország 195-tel.)¹⁷ A letartóztatások magas száma nem feltétlenül tűnik arányosnak a Törökországban elkövetett terrormerényletek számával sem (lásd az 1. számú ábrát).

A török aggályok – „terroristák” és Svédország

Svédországban 100 ezer fölé becsülik a kurd diaszpóra létszámát. Finnországban a jelenlétük alacsonyabb: 2021-es adatok szerint 15 850 kurd nyelvű személy élt az országban.¹⁸ Fontos azonban megjegyezni, hogy ők nem mind törökországi kurdok, sok közöttük az iraki és iráni származású kurd. A PKK-t mindkét északi ország terrorszervezetként tartja számon, sőt, 1984-ben Svédország volt Törökország után az első, amely akként ismerte el a csoportot. Miből fakad akkor a török követelés, amely írásos biztosítékot várt arra, hogy a két állam ne támogassa a terrorizmust? Az alábbiakban felsorolunk néhány példát, amelyek segítenek megvilágítani, mi válhatta ki a török ellenérzéseket.

A PYD 2016-ban képviseleti irodát nyitott Stockholmban. Svédországban az elmúlt években több tüntetésre is sor került, amelyeken PKK-s zászlók is megjelentek, valamint a PKK – 1999 óta Törökországban életfogytiglani börtönbüntetését töltő – alapító vezetőjének, Abdullah Öcalannak a szabadon bocsátását követelték. Zübeyir Aydar, a Kongra-Gel elnöke idén április végén felszólalhatott egy rendezvényen a svéd parlamentben. A Kongra-Gel a Kurdisztáni Közösségek Uniójának (*Koma Civakên Kurdistan* – KCK) a törvényhozó szerve. A KCK egy kurd ernyőszervezet, amelynek a PKK is tagja, illetve Öcalan tiszteletbeli elnöke, ugyanakkor civilek és politikai aktivisták is tagjai. Aydar a török értelemezésben a PKK politikai vezetője. Emellett a YPJ (a YPG női ága) vezetője, Nesrin Abdullah több alkalommal járt Stockholmban, ahol magas szinten fogadták. Egy májusi, Twitteren megosztott fényképen együtt szerepel a svéd külügyminiszterrel és a lejjebb rövidesen bemutatásra kerülő Amineh Kakabaveh képviselővel a svéd parlamentben.¹⁹ A svéd védelmi miniszter, Peter Hultqvist szintén a YPG és a YPJ több vezetőjével is találkozott az utóbbi években, ami miatt a törökök a lemondását követelték. Egy másik aspektus: a török állami hírügynökség arról közölt beszámolót, hogy a török biztonsági szervek több alkalommal találtak svéd gyártmányú AT4-es páncéltörő rakétákat Törökországban és Irakban (2018 óta 34 darab ilyen eszközt foglaltak le), amelyeket a PKK török célpontok ellen használt – igaz, azt nem mondták ki a tudósításban, hogy a kurdok közvetlenül Svédországtól kapták volna a fegyvereket.²⁰ A török kormányközeli kutatóintézet, a SETA 2019-ben könyvet írt a PKK európai jelenlétéről. Ebben Svédország külön fejezetet kapott, és a szerzők részletesen tárgyalták a PKK állítólagos svédországi tevékenységét, beleértve a lobbitevékenységeket, finanszírozást, médiajelenléteket és politikai kötődéseket.²¹ A svéd parlamentben jelenleg hat kurd háttérű képviselő is van. Az országban sokan szimpatizálnak a kurd ügygel.

Az egyik legérzékenyebb témát mindezzel kapcsolatban a török kiadatási kérések jelentik. A török igazságügyi miniszter szerint 33 személy kiadását várják a két északi országtól (12-öt Finnországtól és 21-et Svédországtól), bár Erdoğan egyik beszédében 73 főt említett.²² A török médiában az utóbbi hetekben különböző neveket tartalmazó listák keringtek, hivatalosan azonban a neveket nem hozták nyilvánosságra. Néhány személyről mégis erősen valószínűsíthető, hogy szerepel a kiadatási listán.

¹⁶ Levent KENEZ: [One in every 30 people in Turkey has been investigated for terrorism as a result of Erdoğan's witch hunt](#), [online], 2022. 02. 05. Forrás: nordicmonitor.com [2022. 07. 19.]

¹⁷ COUNCIL OF EUROPE ANNUAL PENAL STATISTICS: [Prison Population. SPACE I – 2021](#), [online], 2021. Forrás: unil.ch [2022. 07. 19.]

¹⁸ Forrás: Tilastokeskusken (Finn Statisztikai Hivatal).

¹⁹ Amberin ZAMAN: [Kurds in Sweden on edge as Turkey presses government to ditch them in exchange for NATO membership](#), [online], 2022. 06. 06. Forrás: Al-Monitor [2022. 07. 19.]

²⁰ Kemal KARADAG: [PKK uses Swedish-made AT4 rockets in attacks on Turkish army: Sources](#), [online], 2022. 05. 19. Forrás: aa.com.tr [2022. 07. 19.]

²¹ Enes BAYRAKLI et al. szerk.: *Avrupa'da PKK Yapılanması*. SETA, 2019.

²² [Erdoğan calls on Sweden, Finland to fulfill NATO deal promises](#), [online], 2022. 06. 30. Forrás: Reuters [2022. 07. 19.]

Egyikük az iráni kurd származású Amineh Kakabaveh. Kakabaveh 13 évesen csatlakozott a kurd gerillákhoz (a Komala nevű csoporthoz), katonai kiképzést kapott, majd harcolt az iráni és iraki rezsim ellen is. 1992-ben érkezett Svédországba menekültként.²³ Ma független parlamenti képviselő (2019-ig a Baloldali Párt tagja volt), a kurdok egyik szószólója Svédországban. Kakabaveh különösen erős pozícióját a jelenlegi svéd politikai helyzet adja. A véletlenek szerencsés/szerencsétlen együtt állása következtében ugyanis a 174–174 hellyel rendelkező két parlamenti tömb között ő a mérleg nyelve, egyszemélyben képes hatalmon tartani a svéd kormányt, illetve akadályozni a működését. A kormányzó szociáldemokratáknak Kakabaveh szavazatára volt szükségük 2021 októberében a kormányalakításhoz, idén június elején pedig az ő szavazata mentette meg Magdalena Andersson kormányát a bizalmatlansági szavazáson. Kakabaveh támogatásának feltétele pedig a kurdokkal való szorosabb svéd együttműködés volt.²⁴ 2022 szeptemberében ugyanakkor választások jönnek Svédországban.

Egy másik Svédországban tartózkodó kurd, akit Ankara a FETÖ tagjának tekint Abdullah Bozkurt, a *Nordic Monitor* nevű weboldal alapítója. Bozkurt korábban a Fethullah Gülenhez kötődő törökországi *Zaman* napilapnál, illetve annak angol nyelvű kiadásánál dolgozott. A puccskísérletet követően az újságot megszüntették, dolgozói ellen pedig elfogatási parancsot adtak ki. Bozkurt ekkor, 2016-ban távozott Svédországba. A *Nordic Monitor* a török kormánnyal kritikus cikkeket közöl, több esetben török belső dokumentumokat szivárogtattak ki. A török vezetés dezinformációs tevékenységgel, illetve terrorizmus párti propaganda terjesztésével vádolja a portált.

Szintén több esetben felmerült Ragip Zarakolu török emberi jogi aktivista, író neve. Zarakolu főként kisebbségi jogokkal foglalkozik, többször publikált például az örmény népiirtásról. Legutoljára 2011 októberében vették őrizetbe Törökországban, a vád a KCK-val való kapcsolat volt. 2012-ben a svéd parlament tagjai Nobel-békedíjra jelölték. Zarakolu 2013-ban távozott Svédországba. 2019-ben a svéd legfelső bíróság elutasította a kiadatására irányuló kérelmet. Az Emberi Jogok Európai Bírósága 2020-ban Zarakolu javára ítélt, és kimondta, hogy Törökország megsértette az aktivista szabadsághoz és biztonsághoz, valamint szólásszabadsághoz való jogát.²⁵

Fegyverembargó

Ami a Törökországgal szembeni svéd és finn fegyverembargó kérdését illeti, az szintén a terrorizmus témájához kapcsolódik. A két északi ország ugyanis – többek között Franciaországgal, Németországgal és az Egyesült Királysággal együtt – azt követően függesztette fel a hadiipari exportengedélyek kiadását, miután Törökország 2019. október 9-én katonai műveletet indított Észak-Szíriában.²⁶ A Béke Forrása elnevezésű hadművelet (*Barış Pınarı Harekâtı*) célja a törökök által régóta szorgalmazott „biztonsági övezet” kialakítása volt a török-szíriai határ mentén, szír oldalon. Ezzel Ankara egyrészt a határ menti területeket kívánta megtisztítani a PYD és a YPG terroristának tartott erőitől; másrészt az országban tartózkodó szíriai menekültek hazatelepülését igyekezett elősegíteni. Ez volt a harmadik török hadművelet Szíriában az Eufrátesz Pajzsa (2016. augusztus – 2017. március) és az Olajág hadművelet (2018 januárjától) után. A török értelmezés szerint Svédország és Finnország – más nyugati államokhoz hasonlóan – nem támogatták a török terrorizmus elleni harcot.

Svédország 2015-ben 3,3 millió, 2016-ban 8,4 millió, 2017-ben 6,7 millió, 2018-ban 28 millió euró értékben exportált hadiipari eszközöket Törökországba. Az exportnak ugyanakkor nem képezték részét fegyverrendszerek, csak „egyéb katonai eszközök”: Stockholm lőszert, robbanóanyagot, elektronikai eszközöket, szoftvert és védőfelszerelést szállított a kis-ázsiai államba. 2019. október 15-én a svéd Stratégiai Termékek Felügyelőisége (*Inspektionen för strategiska produkter, ISP*) aztán a szíriai intervenció miatt minden exportengedélyt visszavont (ez akkor két engedélyt jelentett).²⁷ A szó szoros értelmében tehát

²³ A menekültstátuszt először Ankarában kapta meg. Mahmut BOZARSLAN: [How one Kurdish woman went from child soldier to Swedish lawmaker](#), [online], 2016. 02. 22. Forrás: Al-Monitor [2022. 07. 19.]

²⁴ Niclas ROLANDER: [Erdogan Is Hung Up on the Power One Kurdish Woman Has in Sweden](#), [online], 2022. 06. 22. Forrás: Bloomberg [2022. 07. 19.]

²⁵ Ayça SÖYLEMEZ: [ECtHR ruling on writer Ragip Zarakolu](#), [online], 2020. 09. 15. Forrás: bianet.org [2022. 07. 19.]

²⁶ EGERESI Zoltán: [Törökország konfliktusa az észak-szíriai kurdokkal](#), [online], 2020. 01. Forrás: KKI [2022. 07. 19.]

²⁷ [Svensk krigsmaterielexport till Turkiet](#), [online], 2019. 10. 15. Forrás: isp.se [2022. 07. 19.]

nem került sor embargó bevezetésére Svédország részéről, gyakorlati értelemben mégis embargóról beszélhetünk. Svéd politikusok mellett EU-s szintű fegyverembargó bevezetését szorgalmazták Törökországgal szemben.²⁸

Finnország 2015-ben 3,5 millió, 2016-ban 11,2 millió, 2017-ben 13,5 millió, 2018-ban 17 millió, 2019-ben 3,3 millió, 2020-ban pedig 1,8 millió euró értékben exportált katonai eszközöket Törökországba. 2019 októbere után azonban nem adtak ki újabb exportengedélyt.²⁹ A svédekhez hasonlóan a finnek által szállított hadianyag is a védőeszközök, lőszer, illetve tűzvezető és az ezekhez kapcsolódó riasztó és figyelmeztető eszközök kategóriájába tartozott. Ankara ugyanakkor a szankció miatt elesett finn pilóta nélküli repülőgépektől. Helsinki 2019-ben egy alig három héttel korábban elfogadott drónexport engedélyét vonta vissza. A finn védelmi miniszter úgy fogalmazott: „Finnország nem exportál fegyvereket olyan országoknak, amelyek háborút viselnek vagy megsértik az emberi jogokat.”³⁰

NATO-szövetségei nem először vezettek be fegyverembargókat Törökországgal szemben. A kilencvenes években – a PKK elleni harc csúcsán – szintén a kurd kérdés, Ankara délkelet-törökországi műveletei miatt Németország több hónapos fegyverembargót vezetett be, az Egyesült Államok pedig szintén fontolgatta a török fegyverszállítások felfüggesztését, emberi jogi aggályokra hivatkozva.³¹ A nyugati embargók Ankarát mindeddig jellemzően nem a hadműveletek leállítása, hanem az önállósodás és új, a Szövetségen kívüli partnerek keresése felé lökték.

Mi szerepel a török–svéd–finn memorandumban?

Bár kevesen számítottak arra, hogy még a madridi csúcs előtt megállapodás születik, június 28-án végül Törökország, Svédország és Finnország képviselői aláírtak egy memorandumot,³² aminek köszönhetően megnyílt az út a svéd és finn csatlakozási tárgyalás megindítása előtt. A török elnöki szóvivő, İbrahim Kalin még két nappal korábban is azt hangsúlyozta, a személyes találkozó elfogadásának ténye nem jelenti azt, hogy akár egy lépést is hátráltak volna az álláspontjukról.³³

Az elfogadott dokumentumban sok minden szerepel, amit török sikerként lehet értékelni. A memorandum negyedik pontja például úgy fogalmaz: „Finnország és Svédország nem fog támogatást nyújtani a YPG/PYD-nek, és a Törökországban FETÖ-nek nevezett szervezetnek.” Az ötödik pont kimondja továbbá, hogy: „Finnország és Svédország kötelezettséget vállal arra, hogy megakadályozza a PKK és minden más terrorista szervezet és kiterjesztéseik tevékenységét, valamint az ezekhez a terrorszervezetekhez köthető, általuk inspirált csoportokkal vagy hálózatokkal kapcsolatban álló egyének tevékenységét.” A nyolcadik pontban ezt megismétlik, külön kiemelve a finanszírozást és a toborzási tevékenységet. Az idézett mondatokból kiemelendő a YPG/PYD konkrét említése, amelyeknek az északiak ezentúl nem fognak támogatást nyújtani, valamint a PKK mellett az általa *inspirált* csoportok vagy egyének elleni fellépés. A *Nordic Monitor* és a Svédországban működő kurd médiumok török szempontbóli problémáját hivatott orvosolni a következő, a memorandumba bekerült mondat: „Törökország, Finnország és Svédország elkötelezik magukat a dezinformáció elleni küzdelem mellett, és megakadályozzák, hogy nemzeti jogszabályaikkal terrorszervezetek javára vagy népszerűsítése érdekében visszaéljenek, beleértve a Törökország elleni erőszakra buzdító tevékenységeket is.” Svédország mellett a török kifogásokra válaszul új, szigorúbb terrorizmus elleni törvényt fogadott el (erre a memorandum hatodik pontja reflektál). A büntetési tételek növelése azonban korántsem jelenti azt, hogy bármiben is közeledtek volna az álláspontok a tekintetben, hogy ki, kit tekint terroristának.

A kiadásokkal kapcsolatban az egyezmény szövege nem konkretizál, nincs nyilvános lista az Ankara által kiadatni kérelmezett személyekről. A nyolcadik pontba végül csak a következő megfogalmazás került bele: „Finnország és Svédország gyorsan és alaposan kezeli Törökország terrorizmussal gyanúsítottak kitaloncolására vagy kiadására vonatkozó kérelmét, figyelembe véve a Törökország által szolgáltatott

²⁸ Sweden to push for EU weapons embargo against Turkey, [online], 2019. 10. 11. Forrás: Reuters [2022. 07. 19.]

²⁹ Finnish Arms Control Report, [online], 2020. Forrás: safeglobe.fi [2022. 07. 19.]

³⁰ Luda BERDNYK: Nordic Countries Halt All Weapon Exports To Turkey With Immediate Effect, [online], 2019. 10. 15. Forrás: swedeninthe states.com [2022. 07. 19.]

³¹ PÉNZVÁLTÓ 2018, i. m.

³² Trilateral Memorandum, [online], 2022. 06. 28. Forrás: nato.int [2022. 07. 19.]

³³ Erdogan to meet with leaders of Sweden, Finland before NATO summit, [online], 2022. 06. 27. Forrás: Reuters [2022. 07. 19.]

információkat, bizonyítékokat és hírszerzési információkat.” Ez talán a legérzékenyebb kérdés. Valószínűtlen, hogy a svéd és finn állam kiadna Törökországnak olyan személyeket, akik saját jogrendjük szerint nem tekinthetők terroristának, különösen, ha azok ráadásul svéd is finn állampolgárok. A finn igazságügyi miniszter a memorandum aláírását követően úgy nyilatkozott, a kiadási kérelmek esetében a jogi folyamat pontosan ugyanaz lesz, mint a memorandum aláírása előtt. A svéd igazságügyi miniszter hasonlóan fogalmazott, megerősítve, hogy svéd állampolgárokat nem fognak kiadni.³⁴

Ami a fegyverexportot illeti, a memorandum nyolcadik pontja szerint: „Finnország és Svédország gondoskodik arról, hogy a fegyverexportra vonatkozó nemzeti szabályozási kereteik új kötelezettségvállalásokat tegyenek lehetővé a szövetségesek felé, és tükrözzék státuszukat, mint NATO-tagok.” Továbbá a hetedik pont megfogalmazásában: „A jövőben a Finnországból és Svédországból érkező védelmi export a Szövetség szolidaritásával és a Washingtoni Szerződés 3. cikkének betűjével és szellemével összhangban fok történni.” Ez várhatóan a *de facto* fegyverembargók feloldását jelentheti.

Milyen egyéb magyarázatok állhatnak a török nyomásgyakorlás mögött?

A török nyomásgyakorlás mögött elsősorban a terrorkérdés, a kurd kérdés, illetve ehhez kapcsolódóan a fegyverembargók kérdése áll. Az Ankara magatartása mögötti okok között ugyanakkor, ha kisebb súllyal esnek is latba, megemlíthetjük még a török belpolitikai motivációkat is. A török elnök és kormánykoalíció az elmúlt hónapok közvélemény-kutatásaiban nem szerepelt jól. Erdoğannak 30–40% körüli támogatottságot mértek, és a kormányzó AKP-MHP koalíciónak sincs meg a jelenlegi felmérések szerint az abszolút többséghez szükséges szavazatszám. A terrorizmus elleni harc jelszava és a Nyugat mint ellenség megjelenítése pedig hagyományosan képes szavazatokat hozni Törökországban az aktuálisan hatalmon lévőknek.³⁵

Más hangok szerint Törökország az Egyesült Államokkal szembeni alkupozícióját tervezte növelni az északi államok NATO-csatlakozásának akadályozásán keresztül, és kiharcolni, hogy Washington hagyja jóvá a kért F-16-os eladásokat. Azt követően, hogy az orosz gyártmányú Sz-400-as légvédelmi rendszer beszerzése miatt Washington kizárta Ankarát az F-35-ös programból,³⁶ 2021. szeptember 30-án Törökország benyújtotta az igényét az amerikaiaknak 40 darab F-16-os repülőgép vásárlására, valamint 80 meglévő repülőgép modernizálására. Joe Biden elnök június 30-án úgy fogalmazott, támogatja a török kérést.³⁷ Az amerikai képviselőház azonban július 14-én egy módosítást fogadott el a Nemzeti Védelmi Felhatalmazási Törvényhez (NDAA), amely csak akkor engedélyezné a repülőgépek exportját, ha az amerikai kormány bizonyítja, hogy azokat nem fogják a görög légtér megsértésére használni. Igaz, az NDAA még messze van a végleges elfogadástól.³⁸

Törökország korábban is élt már a NATO-n belül hasonló nyomásgyakorlási eszközzel. 2009-ben a dán Anders Fogh Rasmussen főtitkári kinevezését akadályozta Ankara, amikor szintén felmerült a PKK támogatásának vádja,³⁹ 2019-ben pedig a Lengyelország és a balti államok megerősítését célzó védelmi terv megvalósítását blokkolta átmenetileg, ezzel próbált meg nyomást gyakorolni szövetségeseire, hogy azok terrorszervezetként tekintsenek az YPG-re. Ez is mutatja, hogy nem egy új keletű kihívásról van szó a Szövetség történetében.

Összegzés és értékelés

Svédország és Finnország NATO-csatlakozásának apropóján ismét a felszínre kerültek a terrorizmus eltérő értelmezéséből fakadó ellentétek Törökország és nyugati szövetségesei között. A konfliktus elsősorban Törökország és Svédországban viszonyában éles, Finnország inkább csak elszenvedő fél. Ankara az elmúlt

³⁴ Ministry of Justice: [No new extradition requests from Turkey](#), [online], 2022. 07. 01. Forrás: yle.fi [2022. 07. 19.]

³⁵ EGERESI – PÉNZVÁLTÓ 2017, i. m.

³⁶ PÉNZVÁLTÓ Nikolett: [A török Sz-400-as beszerzés háttere és problémái](#), [online], 2019. 06. 20. Forrás: SVKI [2022. 07. 19.]

³⁷ Humeyra PAMUK – Andrea SHALAL: [Biden supports F-16 sale to Turkey, is confident about congressional approval](#), [online], 2022. 07. 01. Forrás: Reuters [2022. 07. 19.]

³⁸ Patricia ZENGERLE: [U.S. House backs measure that would restrict sale of F-16s to Turkey](#), [online], 2022. 07. 14. Forrás: Reuters [2022. 07. 19.]

³⁹ A török hatóságok szerint a PKK szócsöveként működő Roj TV 2004-ben műsorsugárzási engedélyt kapott Dániában, és Rasmussen akkori dán miniszterelnökként többszöri hivatalos török kérés ellenére sem tett lépéseket a csatorna működési engedélyének visszavonására.

években számos alkalommal kifogásolta, hogy szövetségesei nem támogatják a terrorizmus elleni küzdelmében, legitim biztonsági igényeinek kielégítésében, sőt, még támogatják is a Törökországra fenyegetést jelentő csoportokat. A török vezetés a múltban is minden alkalmat megragadott, hogy felhívja a figyelmet a terrorizmus eltérő török értelmezésére. A már NATO-tag államok esetében Ankara nem rendelkezik akkora nyomásgyakorló erővel, a két északi ország azonban, ha csatlakozni szeretne, kénytelen meghallgatni és figyelembe venni a török igényeket. Az érdek- és értékközpontú szemlélet, az eltérő percepciók, a szabadság és biztonság eltérő hangsúlyai ütköznek az ügyben egymással.

A június 28-án aláírt háromoldalú memorandum szövegében orvosolta a legfontosabb török aggályokat. Kérdés azonban, hogy a gyakorlatban a korábbiakhoz képest mi fog változni. A két északi állam tehetne Törökország felé gesztusokat, például, hogy nem engednek PKK-s zászlókkal felvonulni embereket, vagy, hogy nem állnak ki annyira látványosan a szíriai kurdok mellett, noha a svéd és finn társadalom jelentős része valószínűleg már ezt is a szólásszabadság jelentős korlátozásaként élné meg. Stockholmnak nem lesz könnyű dolga. A memorandum aláírását követően tiltakozásként sok PKK-s zászló jelent meg az országban. Július elején a svéd miniszterelnök és a külügyminiszter is elítélte azokat a baloldali képviselőket, akik egy rendezvényen a PKK zászlójával pózoltak – a szóbeli elítélésnél több azonban nem történt.⁴⁰ Töréspontot, amennyiben van rá török akarat, leginkább a kiadatási kérelmek jelenthetnek. Ez a török kérés van annyira konkrét, aminek teljesülését Ankara a csatlakozási jegyzőkönyv ratifikációja előtt számon kérheti. Amennyiben pedig Törökország esetleg újabb szíriai katonai műveletbe kezd – ennek tervét Erdoğan májusban jelentette be⁴¹ –, az ismét próbára fogja tenni a nyugati szövetségi szolidaritást, illetve értékűséget.

A tanulmány ugyanakkor arra is rámutatott, hogy nem ez az első olyan eset, amikor a kurd kérdés/terroorkérdés jelentős feszültséget okozott a NATO-n belül. Ez várhatóan a jövőben is így lesz egészen addig, amíg nem közelednek a percepciók és/vagy álláspontok a kérdésben. Ugyanakkor azt is hozzá kell tennünk, hogy Törökország eddig még soha nem blokkolta tartósan egyoldalúan a NATO tervezett intézkedéseit, beleértve a bővítést.

⁴⁰ [Swedish PM condemns MPs posing with PKK flag amid Türkiye NATO row](#), [online], 2022. 07. 07. Forrás: Hürriyet Daily News [2022. 07. 19.]

⁴¹ [Erdoğan says Turkey to launch military operations on its southern borders](#), [online], 2022. 05. 23. Forrás: Reuters [2022. 07. 19.]

Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

ELEMZÉSEK 2022/10

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta a kutatóintézet munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpontjának Stratégiai Védelmi Kutatóintézete független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

Szerkesztés, korrektúra és tördelés:
Árva János, Csiki Varga Tamás, Tálás Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

2019- : NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4862)

2012–2019: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)
2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)
2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)
2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Pénzváltó Nikolett, 2022

© NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, 2022